

УДК 378.14(477)(043.5)

МЕДІАСЕРЕДОВИЩЕ У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЯК ПРЕДМЕТ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

О.О.Коротнюк

Анотація. Стаття присвячена розгляду медіасередовища як предмету наукових досліджень. На основі аналізу потенціалу і специфічних можливостей медіасередовища обґрунтовано і визначено його переваги та недоліки в підготовці майбутніх вчителів початкових класів.

Ключові слова: медіа-освіта, медіа-культура, медіа-компетентність, медіа-грамотність, медіасередовище.

Аннотация. Статья посвящена рассмотрению медиасреды как предмета научных исследований. На основе анализа потенциала и специфических возможностей медиасреды обосновано и определено ее преимущества и недостатки в подготовке будущих учителей начальных классов.

Ключевые слова: медиа-образование, медиа-культура, медиа-компетентность, медиа-грамотность, медиасреда.

Summary. The article is devoted the consideration of the media environment as a subject of research. On the basis of analysis of potential and specific possibilities of media environment, its advantages and disadvantages in the preparation of future teachers of primary school are proved and determined.

Key words: media education, media culture, media competence, media literacy, media environment.

В останні десятиріччя перед вищою педагогічною школою України стоїть завдання переходу до формування професіоналів, які б могли у своїй майбутній професійній діяльності поєднувати глибокі фундаментальні теоретичні знання, практичну підготовку з постійно зростаючими вимогами інформаційного суспільства. Основні положення щодо національної освіти ролі педагогічних кадрів знайшли відображення у законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», Державній національній програмі «Освіта» (Україна ХХ століття), Національній доктрині розвитку освіти в Україні, Державній програмі «Вчитель», Концепції педагогічної освіти.

Починаючи з 60-х років ХХ століття в передових країнах Європи (Великобританія, Франція, Німеччина та ін.) в педагогічній науці сформувався специфічний напрямок в педагогіці – «медіа-освіта» (media education), покликаний допомогти учням та студентам краще адаптуватися у світі медіа-культури, засвоїти мову засобів масової інформації, вміти аналізувати медіатексти та ін. Наприклад, медіа-освіту інтегровано в заняття з рідної мови в сучасних школах Великобританії та інших країн. Інтенсивному розвитку медіа-освіти у багатьох європейських країнах сприяла експансія американських засобів масової комунікації: багато медіапедагогів намагались і намагаються розвивати так зване «критичне мислення» молоді, щоб допомогти їй протистояти впливу заокеанської масової культури. Тому проблему використання медіасередовища у фаховій підготовці майбутніх вчителів початкової школи ми вважаємо актуальною і такою, що вимагає детального дослідження.

Метою нашої роботи є розкриття змісту поняття медіасередовища як предмету наукових досліджень і визначення його переваг та недоліків в підготовці майбутніх вчителів початкових класів.

У «Концепції впровадження медіа-освіти в Україні» (схваленій постановою Президії Національної академії педагогічних наук України 20 травня 2010 року, протокол № 1-7/6-150) зазначено, що *метою медіа-освіти* є формування медіа-культури особистості в середовищі значущих для неї спільнот (малих груп, родин, навчальних і виробничих колективів, місцевих громад тощо) [1].

Аналіз праць С.Н.Пензіна, Ю.Н.Усова, О.В.Федорова, Н.Ф.Хилько, О.А.Баранова та А.П.Короченського, а також А.А.Новікової свідчать про те, що медіа-освіту можна розділити на наступні основні напрямки: 1) медіа-освіта майбутніх професіоналів – журналістів (преса, радіо, телебачення, Інтернет), кінематографістів, редакторів, продюсерів та ін.; 2) медіа-освіта майбутніх педагогів в університетах, педагогічних інститутах, в процесі підвищення кваліфікації викладачів вузів і шкіл на курсах з медіа культури; 3) медіа-освіта як частина загальної освіти школярів і студентів, які навчаються в звичайних школах, в середніх спеціальних навчальних закладах, вузах, яка може інтегруватись із традиційними дисциплінами або бути автономною (спеціальною, факультативною, гуртковою і т.д.); 4) медіа-освіта в закладах додаткової освіти і центрах відпочинку (центрах позашкільної роботи, естетичного і художнього виховання і т.п.); 5) дистанційна медіа-освіта школярів, студентів і дорослих за допомогою телебачення, системи Інтернет; 6) самостійна неперервна медіа-освіта.

Це дає нам можливість підкреслити, що медіа-освіта тісно пов'язана з педагогікою та методикою

викладання навчальних предметів у школі та вищих навчальних закладах. А отже має неабиякий вплив на професійний розвиток майбутніх вчителів початкової школи.

Медіа-освіта спрямована на досягнення цілей *медіа-грамотності* (media literacy) [10]. Опираючись думку К.Ворснопі [12], Л.Мастермана [11], О.В.Федорова [7] та А.В.Шарікова [9], ми вважаємо, що *медіа-грамотність* є частиною більш ширшого і змістовнішого поняття медіа-освіти. Крім того, на нашу думку, її варто визначити однією з найважливіших складових компетентності сучасного вчителя, а особливо вчителя початкових класів, адже за словами М.Маклюєна «щоб бути по-справжньому грамотним, потрібно бути грамотним в світі медіа...» [3].

Медіа-грамотний педагог початкової школи повинен постійно працювати над розвитком своєї медіа-компетентності. *Медіа-компетентність педагога* (*educator's media competence*) за О.В.Федоровим [7] – це сукупність його мотивів, знань, умінь, здібностей (показники: мотиваційний, інформаційний, методичний, практико-операційний/ діяльнісний, креативний), що сприяють медіа освітній діяльності в аудиторії різного віку.

На нашу думку, для здійснення педагогічно цілеспрямованої інформаційної взаємодії в навчальних медіакомунікативних проектах, необхідна наявність сукупності певних умов, тобто середовища, а саме: *медіасередовища*.

Розглянемо різні підходи до поняття середовища в психолого-педагогічних дослідженнях. В словнику Ожогова [4] *середовище* тлумачиться як оточуючі соціально-побутову сферу умови, оточення, а також сукупність людей, пов'язаних спільністю цих умов.

М.М.Фіцула [8,с.48-49] визначає *середовище* як комплекс зовнішніх явищ, які стихійно діють на людину і значною мірою впливають на її розвиток. Також вчений підкреслює, що у середовищі людина соціалізується. Соціалізація – процес інтеграції індивіда в суспільство, в соціальні спільноти шляхом засвоєння елементів культури, соціальних норм і цінностей, на основі яких формуються соціально значущі риси особистості. Цей процес є двобічним, вважає М.М.Фіцула: з одного боку індивід засвоює соціальний досвід, цінності, норми установки, властиві суспільству й соціальним групам, до яких він належить, іншого – активно прилучається до системи соціальних зв'язків і набуває соціального досвіду.

В нашому дослідженні ми схиляємось до думки Роберта І.В. [6] і під визначенням *середовища* розуміємо сукупність умов, що забезпечують здійснення навчальної діяльності з інформаційним ресурсом якої-небудь предметної області на базі інтерактивних засобів інформаційних і комунікативних технологій, а також інформаційну взаємодію між студентами, учнями та засобами інформаційно-комунікативних технологій, які взаємодіють з ним як з суб'єктом інформаційного спілкування і особистістю. Дане середовище характеризується наявністю:

- набору засобів збору, накопичення, збереження, обробки, представлення і продукування навчальної інформації, яка складає зміст предметної області;
- засобів управління навчальною діяльністю: можливість реєстрації учасників, наявність засобів відбору даних, які надходять, можливість динамічного відображення сучасного стану освітніх досягнень і т. п.;

Засобів ведення інтерактивного діалогу з учасниками і організаторами навчального процесу.

Медіасередовище – це середовище, в якому паралельно з традиційними матеріалами та видами роботи будуть використовуватися можливості ресурсів ІКТ, а також навчальні матеріали нового покоління.

Особлива увага даному поняттю приділяється в працях Н.Б.Кирилової. Автор дає своє визначення шляхом логічного аналізу категорії «середовище»: «*Медіасередовище* – це те, що нас оточує щоденно. Це сукупність умов, в контексті яких функціонує медіакультура, тобто сфера, яка через посередництво ЗМК пов'язує людину з оточуючим світом, інформує, розважає, пропагує ті чи інші морально-естетичні цінності, виявляє ідеологічний, економічний або організаційний вплив на оцінки, думки та поведінку людей. Коротше кажучи, впливає на суспільну свідомість» [2].

Таким чином, поняття «медіасередовище» можна в загальному визначити як середовище, в якому формується, розповсюджується і відтворюється за допомогою масових комунікацій і ЗМІ культура інформаційного суспільства.

Цінною для нашого дослідження є праця О.Петрунько [5]. Розкриваючи зміст поняття «медіасередовище», вчена запевняє, що воно (медіасередовище) утворюється, функціонує, збагачується новими значеннями в результаті: 1) взаємодії багатьох індивідуальних суб'єктивних просторів із спільним медіапростором, у результаті якої він частково відхиляється і частково інтерналізується ними і зрештою перетворюється для кожного з учасників взаємодії на його власне медіасередовище; 2) взаємодії суб'єктів цього процесу, в результаті чого здійснюється обмін «індивідуальними медіасередовищами», певне їх співвіднесення й узгодження. Відтак, на відміну від медіапростору,

медіасередовище має індивідуально-соціальний (суб'єктно-соціальний) зміст, і, окрім інформації, важливими структурними його одиницями є індивідуальні суб'єктності, індивідуальні і колективні смисли, ідеології, картини світу, громадська думка, ідеальні соціальні зразки, інтеракції, емоції тощо. З вилученням індивідуальних суб'єктностей і всього з цим пов'язаного, воно втрачає середовищні ознаки і соціально-психологічну цінність, перетворюючись на «холодний», «позбавлений життя» медіа простір.

Людина інформаційного суспільства з раннього дитинства не лише змушена перебувати у медіасередовищі, створеному нею самою разом з мас-медіями, а й потребує цього перебування. Медіасередовище виконує низку важливих для неї функцій і певною мірою опосередковує перебіг її соціалізації: інформує про навколишній світ та інших людей, дає альтернативні зразки поведінки в соціумі, уможливорює переживання яскравих — «позитивних» (катарсис, радість, естетичне задоволення) і «негативних» (сум, тривогу, страх, відчуття ризику) — емоцій і почуттів, дає змогу виходити за межі буденності й переноситися у принципово інший (альтернативний, віртуальний) вимір існування. Ці особливості медіасередовища й ефекти перебування в ньому міцно утримують у сфері свого впливу дітей і підлітків. У медіасередовищі діти отримують можливість пізнавати життя ще з одного — альтернативного джерела через образи, репрезентовані аудіовізуальними (екранними) медіями, в першу чергу – телебаченням, які для значної кількості сучасних дітей заміщують традиційні соціалізаційні джерела, стають найдоступнішим «підручником життя», інформують їх з нагальних питань, формують їхні настанови і життєву позицію, дають зразки соціальної взаємодії тощо. Однак, по-перше, це не поширюється на всіх без винятку дітей, а по-друге, те, що саме засвоїться, інтерналізується дитиною, стане часткою життєвого її світу, залежить від багатьох чинників [5].

Співставивши результати досліджень багатьох авторів (І.А.Смоленнікова, Е.І.Дмитрієва, Е.С.Полат, Е.П.Протасеня, Ю.С.Штеменко, С.В. Ушакова та ін) та власний досвід роботи зі студентами педагогічного факультету КПДУ ім. І. Огієнко, в якості переваг роботи майбутніх вчителів початкових класів в медіасередовищі ми відзначаємо:

- великий мотиваційний потенціал і підвищення пізнавальної активності;
- інтерактивність навчання;
- можливість індивідуалізації навчання та інтенсифікації автономної роботи студентів;
- велику інформаційну ємкість;
- створення особистісно-значущої комунікативної ситуації;
- різноманітність тренажерних функцій;
- мультимедійні характеристики.

Всі перераховані переваги проявляються особливо яскраво тоді, коли студент працює в режимі автономності. До недоліків за станом на сьогоднішній день, на нашу думку, слід віднести:

- слабку координацію між методистами, лінгвістами, психологами, прогамістами та дизайнерами, в результаті чого комп'ютерні технології часто починають застосовуватись викладачами, які не мають достатньо навиків роботи в медіасередовищі, а навпаки, навчальні матеріали створюються авторами, які не мають необхідних знань у сфері лінгводидактики;

- недолік якісного програмного забезпечення (не розроблені чіткі стандарти і критерії оцінки навчальних продуктів). Комп'ютер застосовується для того що й раніше робилось за допомогою традиційних засобів навчання;

- деякі обмеження зворотнього зв'язку (не проводиться аналіз помилок з лінгвістичною, культурологічною, прагматичною точок зору).

Медіасередовище є величезним простором діяльності і виступає як активний суб'єкт процесу навчання і володіє: мультимедійністю; інтерактивністю навчальних матеріалів; можливістю редагування мультимедійних матеріалів; комунікаційною підтримкою; інформаційною насиченістю (Інтернет як джерело необмеженої інформації). Однак, з усіх перерахованих вище характеристик медіасередовища найважливішими для формування вмінь соціокультурної взаємодії є інформаційна насиченість і комунікаційна підтримка, яка забезпечує швидку і легку комунікацію з представником будь-якого суспільства і надає можливість створення середовища спілкування.

Література

1. Концепція впровадження медіа-освіти в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ispp.org.ua/news_44.htm
2. Кирилова Н.Б. Медиасреда российской модернизации/ Н.Б. Кирилова.– М.: Академический проект, 2005.– 400 с.
3. Маклюэн М. Понимание медиа: внешнее расширение человека/ М. Маклюэн . – М.: Жуковский, 2003.
4. Ожогов С.И. Словарь русского языка/ Гл.ред. С.П. Обнорский. 53000 слов. 4-е изд., испр. и доп. М., 1997. – 763с.
5. Петрунько О. Соціалізаційний потенціал медіа середовища. [Електронний ресурс] / О.Петрунько. – Режим

доступу: <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent>.

6. Роберт И.В. Теория и методика информатизации образования (психолого-педагогический и технологический аспекты)/ И.В. Роберт. – М.: ИИО РАО, 2008.
7. Федоров А.В. Развитие медиакомпетентности и критического мышления студентов педагогического вуза/А.В.Федоров. – М.: Изд-во МОО ВПП ЮНЕСКО «Информация для всех», 2007, 616 с.
8. Фіцула М.М. Педагогіка: навч. посіб./ М.М. Фіцула. – 3-тє вид., стер. – К.: Академвидав, 2009. – С.48-49.
9. Шариков А.В. Медиаобразование: мировой и отечественный опыт реализации/ А.В. Шариков. – Челябинск: Изд-во Челябинск. Гос. ун-та, 2007, 270 с.
10. International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences. Vol.14 / Eds. N.J.Smelser & P.B. Baltes.- Oxford, 2001, p.9494
11. Masterman, L. Teaching the Media/ L Masterman, – London: Comedia Publishing Group, 1985, 341 p.
12. Worsnop, C.M. Media Literacy Through Critical Thinking/ C.M.Worsnop. – Washington State Office of Superintendent of Public Instruction and NW Center for Excellence in Media Literacy, 2004, 60 p.